

4. Методические рекомендации по физиолого-гигиеническому изучению учебной нагрузки учащихся / под ред. М. В. Антроповой, В. И. Козлова. – М., 1984. – 67 с.
5. Молчанова С. С. Роль индивидуальных особенностей в адаптации подростков к условиям профессионального обучения / С. С. Молчанова, Е. И. Шубочкина // Гигиена детей и подростков: история и современность : материалы Всерос. науч.-практ. конф. с международным участием, (Москва, 26–27 мая 2009 г.) – М., 2009. – С. 307–308.
6. Современное кадетское образование: медико-социальный анализ / М. И. Степанова, З. И. Сазанюк, Б. З. Воронова [и др.] // Гигиена и санитария. – 2006. – № 4. – С. 53–57.
7. Сравнительная характеристика состояния здоровья кадетов и школьников / М. Ю. Соловьев, Л. И. Стасенко, Л. В. Кабанец [и др.] // Материалы II Конгресса Российского общества школьной и университетской медицины и здоровья с международным участием. – М. : Изд-во науч. центр здоровья детей РАМН, 2010. – С. 580–583.

РЕЗЮМЕ

О. И. Иванова, Л. М. Басанец, А. О. Пащенко, Ю. И. Свидлов, В. М. Прощайло. Особенности психофизиологической адаптации учащихся военного лицея к специфическим условиям обучения.

В статье представлены результаты исследования психофункциональных показателей учащихся лицея в процессе их долговременной адаптации к учебным нагрузкам. Анализ полученных данных свидетельствует о повышении адаптационных возможностей лицеистов в течение двухлетнего периода обучения.

Ключевые слова: учебный процесс, умственная работоспособность, внимание, эмоциональное состояние учащихся, адаптация к обучению.

SUMMARY

O. Ivanova, L. Basanets, A. Pashchenko, Yu. Svidlov, V. Proshchaylo. Features of psychophysiological adaptation of the students of the military lyceum to specific conditions of training.

In the article the results of research of psychofunctional indicators of the students of lyceum in the course of their long-term adaptation to academic loads are presented. The analysis of the received data testifies to increase of adaptable possibilities of lyceum students during the two-year period of training.

Key words: educational process, mental capacity, attention, emotional state of students lyceum, adaptation to training.

УДК:37.036+371.314.6

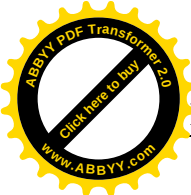
І. М. Іонова

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІНТЕРЕС ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТАРШОКЛАСНИКІВ У НАВЧАЛЬНІЙ ПРОЕКТНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розкрито сутність інтересу як спонукання, що спрямовує дії людини. Визначено фактори, які сприяють виникненню інтересу старшокласників до реалізації творчого потенціалу в навчальній проектній діяльності.

Ключові слова: інтерес, сутність інтересу, потреби особистості, вікові особливості старшокласників, ціннісні орієнтації старшокласників.

Постановка проблеми. Одним із багатьох психологічних феноменів, що цікавить філософів, соціологів, психологів і педагогів, визнано інтерес. За сучасних умов проблема інтересу як важливого стимулу розвитку особистості дедалі більше привертає увагу як учителів, які здійснюють пошук ефективних прийомів і засобів розвитку творчого потенціалу учнів, так і дослідників, зокрема психологів і педагогів.

Важливим питанням дидактики є місце інтересу в навчальному процесі, його джерела і прийоми стимуляції, його обумовленість як мотиву навчання способів пізнавальної діяльності, вплив на інтерес різних підходів до навчання. Варіювання різних методів навчання, використання різноманітних підходів до організації навчальної діяльності учнів сприяють їх самостійності у навчанні і позитивно впливають на інтерес до реалізації творчого потенціалу.

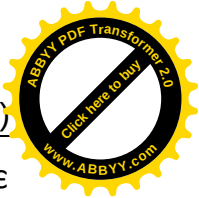
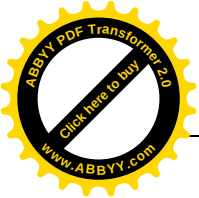
Важливим для нашого дослідження є вивчення інтересу до реалізації творчого потенціалу старшокласників у навчальній проектній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Слово «інтерес» латинського походження, у перекладі означає «бути важливим», «мати значення». На думку Д. Кикнадзе, потреба тільки тоді породжує інтерес, коли її задоволення зустрічає ускладнення від певних суб'єктивних факторів [5]. Таким чином, інтереси виражають суперечності між потребами та умовами їх виконання. Болгарський філософ В. Вичев стверджує, коли потреба породжує інтерес, неминуче з'являється мета діяльності, а мета і є інтерес. Потреби набувають усвідомленої, «смыслотворної» сили завдяки інтересу, тобто через повне розуміння сутності потреб і способів їх задоволення, у результаті чого мотиваційний процес отримує чітку визначену спрямованість. Завдяки інтересу здійснюється перехід від об'єктивного до суб'єктивного [2]. І. Гегель відзначав, що інтерес долає «свавілья потреб».

Дослідник А. Петровський стверджує, що інтереси змушують особистість активно шукати шляхи і способи задоволення «жаги знань» і розуміння. Учений Б. Додонов вважає, що інтерес – це спеціальний психічний механізм, що спонукає людину до діяльності, що дає емоційне насичення.

Ми дотримуємося розуміння сутності інтересу за Г. Щукіною, у фундаментальному дослідженні якої розглянуто цю категорію «поліфонічно», а саме:

- як вибірккову спрямованість, звернену на процес пізнання його предметної сторони;
- як тенденцію, прагнення, потребу особистості займатися саме тим видом діяльності, яка дає задоволення;

- як активатор особистості, у результаті чого діяльність стає цікавою, продуктивною;
- як особливе вибіркове ставлення до навколишнього світу, явищ, процесів відповідно до їх життєвої значущості та емоційної привабливості;
- як особливу якість, що забезпечує духовне багатство особистості і допомагає їй відібрати з оточуючої дійсності особистісно значуще і цінне;
- як засіб навчання інтерес здатен актуалізувати найбільш важливі елементи, сприяти успішному засвоюванню вмінь і навичок;
- як мотив учіння, він інтенсифікує пізнавальну діяльність, стає стійкою рисою характеру школяра, сприяє формуванню допитливої, активної творчої особистості [9].

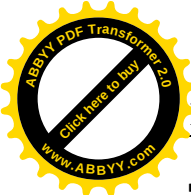
Мета статті – визначити фактори, які сприяють виникненню інтересу старшокласників до реалізації творчого потенціалу в навчальній проектній діяльності.

Виклад основного матеріалу. На думку американського психолога К. Роджерса, головним збудником мотиву творчості є прагнення людини реалізувати себе, проявити власні можливості [8, 412]. Самореалізація особистісних можливостей, розкриття внутрішнього потенціалу учня – умова його успішної творчої діяльності в освіті.

Досліджуючи готовність особистості до самореалізації, психолог П. Горностай зауважує, що до самореалізації особистість спрямовують мотиви і потреби творчості (мотиви самоактуалізації), а також її ціннісні орієнтації. На думку дослідника, потреби можна поділити на дві групи: потреби у створенні «чогось» і потреби у створенні «себе». Потреби та ціннісні орієнтації виражаються в інтересах, схильностях, бажанні творити, потребі виразити себе у творчості [3].

Вивчаючи вікові особливості старшокласників, ми з'ясували, що для старшого шкільного віку характерні докорінні зміни у змісті основних мотиваційних тенденцій. Причина змін зумовлена виникненням «новоутворення» зовсім нової для учня соціальної мотивації [1]. Це передусім виявляється у впорядкуванні, інтегруванні потреб світоглядом старшокласника, який активно формується. Старшокласники не просто пізнають навколишній світ, а й формують власну точку зору, у них виникає потреба виробляти власні погляди на питання моралі, самим розбиратися з усіма проблемами. У зв'язку з цим усі рішення і мотиви набувають у школярів дедалі більшої соціальної спрямованості [4].

Під впливом світоглядних переконань виникає достатньо стійка ієрархія цінностей, що впливає на погляди і переконання учнів. Для нашого

дослідження важливим є визначення ціннісних орієнтацій та їх впливу на реалізацію творчого потенціалу.

Під час дослідження старшокласники визначили вплив ціннісних орієнтацій на розвиток творчого потенціалу особистості:

1. **Ціннісне ставлення до вільного вибору творчої діяльності** – самостійно обирати вид, шляхи творчої діяльності, самостійно будувати власне життя.

2. **Власний творчий розвиток** – досягнення найвищого рівня у творчому розвитку як індивідуальності.

3. **Виготовлення творчого продукту діяльності** – досягнення найвищих результатів (продукту) у творчій діяльності.

4. **Процес творчої діяльності** – розуміння творчої самореалізації у самому процесі творчої діяльності.

Найбільш вираженою (50% опитаних) є ціннісна орієнтація старшокласників на власний вибір напрямку і виду творчої діяльності: «незалежність (здатність діяти самостійно, рішуче)», «цілеспрямована, активна, особистісно значуща діяльність».

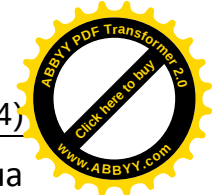
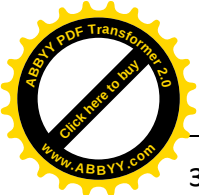
На другому місці – орієнтація на власний творчий розвиток. Більшість старшокласників (30% опитаних) прагнуть творчого вдосконалення і пов'язують це з почуттям задоволення, можливістю вступити до ВНЗ і стати професіоналом. Старшокласники висловили думки про те, що бажають стати найкращими і досягнути більшого у реалізації власного творчого потенціалу.

Ціннісна орієнтація старшокласників на виготовлення творчого продукту діяльності знаходяться **на третьому місці** (15% опитаних). Це пов'язано з тим, що навчальний процес: 1) на жаль, не завжди дає можливість створити творчий продукт, який задовольняє вимоги старшокласників; 2) учень не володіє достатніми знаннями і вміннями для створення творчого продукту чи невпевнений у тому, що у нього вийде; 3) не всі учні переконані, що демонстрація власного творчого продукту є можливістю проявити свій творчий потенціал.

Проте старшокласники справедливо зазначають: щоб бути успішним, у житті необхідно створювати щось особливе і постійно це вдосконалювати, а не копіювати те, що виготовляють інші.

Найменш вираженою (5% опитаних) є орієнтація на сам процес творчої діяльності як усвідомлення творчої самореалізації особистості.

Це пояснюємо зосередженістю старшокласників на процесі цілеутворення та отриманні знань і вмінь для досягнення поставлених

завдань, а задоволення від самого процесу самореалізації відходить на другий план.

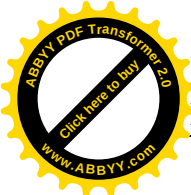
Під час вивчення дидактичного потенціалу навчальної проектної діяльності було визначено, що важливою особливістю проектної діяльності є сама можливість надавати кожному учню самостійно обирати тему проекту, свою роль у ньому, темп діяльності, форму презентації тощо. На наш погляд, це сприятиме виникненню інтересу старшокласників до реалізації творчого потенціалу.

Цінності є досить суворим контролером бажань старшокласників і водночас спонукають до самопізнання, самовдосконалення, самовизначення. Під час аналізу відповідей на запитання, як Ви здійснюєте процес самопізнання, було з'ясовано, що старшокласники віддали перевагу аналізу власних вчинків і вмінь. При цьому лише половина з них аналізує продукти власної діяльності і тільки третина старшокласників визнає важливим для процесу самопізнання і враховує оцінку себе іншими.

Пізнавальні та соціальні мотиви у старшокласників втрачають антагонізм, взаємовпливають і взаємопроникають. Зміцнюється взаємозв'язок мотивів самоосвіти та самовиховання. Наслідком взаємодії вказаних мотивів є поява у структурі мотивації нових мотивів, зокрема професійних. Вони набувають домінуючої ролі у мотивації старшокласників. Саме появою професійних мотивів пояснюється посилення інтересу до навчання (предметної діяльності), до його конкретного виду [6]. Інтерес до знань набуває глибини. Зміцнюється інтерес до способів оволодіння досвідом, зокрема і до методів теоретичного і творчого мислення, дослідницьких методів пізнання. Зазначене переконує нас у тому, що навчальна проектна діяльність, яка здійснюється в межах навчального предмета (групи предметів), що входять у сферу професійних інтересів старшокласників, викликати в них інтерес до реалізації творчого потенціалу.

Позиційні мотиви старшокласників також змінюються. Учень переживає і хвилюється, коли виникають непорозуміння з однокласниками, батьками, учителями. Низка досліджень свідчить про те, що стосунки між дорослими і старшокласниками у родині бувають напруженими саме через блокування почуття дорослості, обмеження самостійності (М. Алексєєва, Г. Ковальов, О. Кульчицька).

Стосунки з учителем набувають ділового характеру. Вони пов'язані з розв'язанням у недалекому майбутньому своїх життєво важливих проблем: «Ким бути?», «Яким бути?» та «Як жити?». У цей період роль особистості вчителя зростає, діє мотив хорошої оцінки.

Під час заповнення анкет більшість старшокласників зауважили, що співпраця з учителем допомагає реалізувати себе у творчості.

Визначено, що 50% учнів переконані в тому, що учня необхідно зацікавити певними видами занять, відповідною темою, лише тоді він почне займатися творчою діяльністю, реалізовувати свій творчий потенціал.

На необхідності вчителя знаходити підхід до дітей, уміти зрозуміти, підтримати, пояснити зайвий раз наголошують 30% учнів. На їх думку, учитель повинен не тільки гарно знати матеріал і продемонструвати власну майстерність, але й уміти доступно, зрозуміло пояснити матеріал учням.

На думку 20% учнів, учителю необхідно поєднувати викладений матеріал із життям. Це свідчить про те, що старшокласники хочуть розуміти, для чого їм потрібні відповідні знання, як вони пов'язані з їх життям і де на практиці їх можна застосувати.

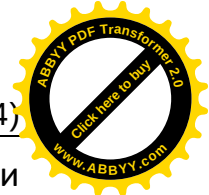
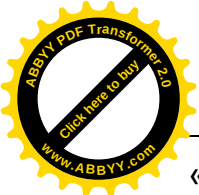
Навчальна проектна діяльність передбачає співпрацю старшокласників з учителями у процесі роботи над проектом. Саме тому можливість співпраці з учителем під час виконання проекту викликатиме інтерес старшокласників до реалізації творчого потенціалу. Однак питання готовності вчителів до організації та здійснення навчальної проектної діяльності потребує детального розгляду.

Корисною для нашого дослідження є ієрархічна класифікація потреб, розроблена А. Маслоу. На думку дослідника, вищі потреби як ситуативно, так і генетично виникають тільки після задоволення потреб попередніх рівнів. Ієрархія має такий вигляд: 1) фізіологічні потреби; 2) потреба у безпеці; 3) потреба у коханні; 4) потреба у суспільному статусі (повазі); 5) потреба у самореалізації та індивідуальному розвитку [7].

Згідно з цією концепцією, можна описати сферу потреб старшокласників. У дослідженнях інтересів, пов'язаних з реалізацією творчого потенціалу, актуальним є визначення потреби в утвердженні в суспільстві та повазі, потреби у самореалізації та індивідуальному розвитку, що досить яскраво виражені саме у старшокласників.

Потреба у повазі, досягненні – це прагнення до успіху у творчій діяльності, що може бути реалізоване бажанням перевірити когнітивні здібності, добитися поваги та високої соціальної оцінки, прагнення показати себе з кращого боку перед представниками іншої статі та ін.

Потреба у самореалізації та розвитку власного «Я» означає прояв власних здібностей та їх подальше вдосконалення, що пов'язано з мотивацією досягнення, і потребою у визнанні та прийнятті як члена суспільства. На думку Г. Абрамова, юнацький вік – це вік зростання сили

«Я», його здатності не втратити, зберегти своє «Я» та проявити індивідуальність в умовах групової діяльності.

Навчальна проектна діяльність має великий потенціал для задоволення цих потреб. Оскільки у процесі роботи над проектом учень може, по-перше, перевірити рівень своїх знань і вмінь з певної галузі знань, а також щодо виконання самого проекту, по-друге, отримати нові знання і вміння та досягнути успіху в діяльності, по-третє, продемонструвати самостійно вироблений продукт (проект) та рівень своїх знань і вмінь. Проектна діяльність також дає змогу самовиразитися у творчості, проявити індивідуальність в умовах групової діяльності; отримати визнання, добитися поваги та високої соціальної оцінки. Отже, можливість задовольнити потреби у повазі, визнанні під час роботи над проектом викликає інтерес старшокласників до реалізації творчого потенціалу.

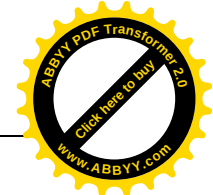
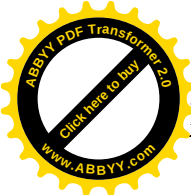
Висновки. У процесі дослідження встановлено, що інтерес до реалізації творчого потенціалу в навчальній проектній діяльності учнів пов'язаний з можливістю:

- самостійно вибудовувати освітній маршрут;
- виконувати дослідницько-пошукові проекти за самостійно обраним напрямом, що пов'язаний з майбутньою професією;
- співпраці з викладачем;
- продемонструвати свої знання і вміння через презентацію продукту своєї діяльності (проекту).

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у пошуку шляхів підготовки вчителя до реалізації творчого потенціалу учня в навчальній проектній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Божович Л. И. Изучение мотивации поведения детей и подростков / Л. И. Божович. – М., 1972. – 264 с
2. Вичев В. Мораль и социальная психика / В. Вичев. – М., 1978. – 197 с.
3. Горностай П. П. Готовность личности к саморазвитию как психологическая проблема / П. П. Горностай // Проблемы саморазвития личности: методология и практика : сб. науч. тр. / ИНИОН АН СССР № 42525 от 27.07.1990 г. – С. 126–138.
4. Ильин Е. П. Мотивация и мотивы / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2002. – 512 с. – (Серия «Мастера психологии»).
5. Кикнадзе Д. А. Система факторов действия и развития личности / Д. А. Кикнадзе. – Тбилиси, 1982. – 264 с
6. Кичатинов Л. П. Формирование мотивов деятельности школьников : учеб. пособие / Л. П. Кичатинов. – Иркутск, 1989 – 256 с.
7. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
8. Роджерс К. Свобода учиться / К. Роджерс, Д. Фрейберг. – М. : Смысл, 2002. – 527 с.
9. Щукина Г. И. Педагогические проблемы / Г. И. Щукина. – М., 1998. – 173 с.

РЕЗЮМЕ

И. Н. Ионов. Интерес к реализации творческого потенциала старшеклассников в учебной проектной деятельности.

В статье раскрыта суть интереса как побуждения, которое направляет действия человека. Определены факторы, которые способствуют возникновению интереса старшеклассников к реализации творческого потенциала в учебной проектной деятельности.

Ключевые слова: интерес, суть интереса, потребности личности, возрастные особенности старшеклассников, ценностные ориентации старшеклассников.

SUMMARY

I. Ionova. The interest of senior pupils to realization of creative potential in project activities.

The article is devoted to the interest that directs the actions of a person. The author determines the factors, which create the interest of senior pupils to realize their creative potential in learning activities.

Key words: interest, content of the interest, needs of a personality, age features of senior pupils, value orientation of senior pupils.

УДК 908 (477):7:37.035

М. М. Качур

Мукачівський державний університет

ІНТЕГРАТИВНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХУДОЖЬОГО КРАЄЗНАВСТВА ЯК ЗАСІБ ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У статті досліджена проблема художнього краєзнавства, яке розглядається в аспекті виховання патріотизму молодших школярів. Обґрунтовано доцільність та ефективність використання інтегративної технології художнього краєзнавства в патріотичному вихованні молодших школярів.

Ключові слова: інтегративні технології, художнє краєзнавство, патріотизм, виховання, молодші школярі.

Постановка проблеми. Державотворчі процеси, що відбуваються в незалежній Україні протягом останніх десятиліть зумовлюють необхідність вирішення проблеми виховання національно свідомих громадян, справжніх патріотів Система освіти загалом і загальноосвітня школа зокрема мають ефективно вирішувати складні виховні завдання, які знайшли своє відображення в державних документах: Національній Доктрині розвитку освіти в Україні у XXI столітті, Концепції загальної середньої освіти (12-річна школа), Концепції художньо-естетичного виховання учнів у навчально-виховних закладах України. Стрижнем системи виховання в українській школі стає національна ідея, яка відіграє роль консолідуючого чинника в становленні молодого покоління, формування у нього активної громадянської позиції.